

Trinaesta knjiga epigrama: Xenia

Xenia* (*Gostinjski darovi*), jedna od triju ranih, prigodnih Marcijalovih zbirki epigrama, nastala je uoči Saturnalija kao primjeren pjesnikov prilog urnebesnom ugodaju najveselijeg rimskog blagdana. Blagdanski povod ovaj put nije iskorišten kao zgodna izlika za uvrštenje slobodnijih stihova: takvih u ovoj bezazlenoj knjizi nema, i njezina je jedina svrha da raspoloženim domaćinima ponudi zalihu zabavnih natpisa kojima mogu opremiti saturnalijske darove za svoje goste. Kako je ξένιον najčešće neka poslastica ili vrč dobra vina, ova se Marcijalova zbirka doimlje kao kakav gastronomski onomastikon u stihovima: samo se četiri dara (tamjan, drva, vijenac ruža i pomast) ne mogu ni pojesti ni popiti, no i njihova je povezanost s užicima trpeze očevidna.

Unatoč neobaveznu tonu i zaokupljenosti nižim aspektima svakodnevice, ti su epigrami neugodan kamen kušnje za zagovornike Lessingove teorije epigrama: o skoptičkom epigramu ne može biti ni govora, o satiričnom još manje, a čuvena *poanta*, koliko god je široko shvatili, neumoljivo izostaje. Uobičajena raznolikost Marcijalovih tema i tehnika znatno je sužena, a maksimalno je ograničena i dužina: osim triju proemijskih, šaljivo-programatskih epigrama, svi su ostali sastavljeni u obliku monodistiha. Riječ je, zapravo, o rimskoj imitaciji helenističke igrarije koja, između ostaloga, ima pokazati kako nijedan predmet nije tako nedostojan a da ne bi zasluživao da se njime nakratko poigra rafinirana σοφία novoga pjesnika: ta se saturnalijska varijanta posvetnoga epigrama razlikuje od svoga predloška jedino dignitetom predmeta na koji se odnosi, a kako su mogli izgledati njezini grčki uzori daju naslutiti neki od epideiktičkih distiha iz devete knjige *Grčke antologije*.

Napokon, pažljivijem čitaocu ni u *Gostinjskim darovima* neće promaknuti diskretan autorski pečat, skriven u karakterističnoj dosjeci iz trećega uvodnog epigrama: tu se onaj književnopovijesni proces koji je izvorni, predmetu komplementarni epigram svojedobno preveo u »fiktivni« knjiški, eksploatira do logičnog kraja: ako osamostaljeni epigram samo fingira da se nalazi na kakvu predmetu ili spomeniku koji u stvarnosti ne postoji, Marcijalovi dvostisi fingiraju da jesu taj predmet — *stibovi* su ti gostinjski darovi koji čekaju da budu podijeljeni uzvanicima.

Prijevod je načinjen prema Lindsayevu izdanju (*M. Valerii Martialis Epigrammata*, Oxford 21929), a od znatne su mi pomoći bili Friedländerovi komentari (*M. Valerii Martialis Epigrammaton libri*, Leipzig 1886), te prijevod i objašnjenja W. Kera (*Martial. Epigrams*, London/Cambridge, Mass. 21968) i A. Berga (*Die Epigramme des Marcus Valerius Martialis*, Berlin/Stuttgart 1855-1908).

* *Xenia*: *Xentum*, grč. ξένιον izvorno je gostinjski dar — zapravo jelo ili piće kojim bi domaćin poslužio svoga gosta — a onda i svaki tomu sličan dar.

1.

Ribe da dobiju togu, a masline putni ogrtač,
 gadnomu moljcu da strah bijedna ne zadaje glad,
 Muze, o mojemu trošku kvarite nilske papire:
 pijani zimski dan nove bi dosjetke sad!
 Kocka ne bježe moja junačkim oružjem bitku,
 moja slonova kost ne miješa šesticu s psom.
 Ti su mi listovi orah, ti su mi listovi kocka:
 takva igračka strast ne stvara dobit ni dug!
  2.

Fina si nosa. Pa dobro, u nosinu sav se pretvori
 da bi i Atlantov vrat teret otklonio taj;
 ismij i samog Latina, no protiv igrarija mojih
 ne možeš reći ni riječ što je ne rekoh i sam!
 Zubima glodati zube — kakav je u tom užitak?
 Mesnat je potreban kus želiš li postati sit!
 Kani se jalova posla! Za one što sebi se dive
 sačuvaj otrov, jer ja tričavost pjesmica znam.
 Nisu ni tričave sasvim, dođeš li naklona uha,
 ako ne budeš strog kao da zore je cik.
  3.

Cijelo darova mnoštvo u tanašnoj knjižici ovoj
 tvoj će stajati džep četiri novčića tek.
 Tebi je previše četiri? Dva bi stajati moglo:
 knjižar bi Trifon i tad našao dobit u tom!
 Moći ćeš, umjesto dara, dvostihle gostima slati
 ako, kao i ja, nisi na novcima jak.
 Svaka stvarčica ima u naslovu pripadno ime:
 sve preskoči što god želucu ne prijia tvom!
1. Ovaj, kao i većina preostalih epigrama, sastavljen je u elegijskom distihu.
 1-2 Marcijal sugerira kako neobavezna literatura poput njegove može zgodno poslužiti za umatanje ribe ili maslina, a u najgorem slučaju i kao hrana moljcima.
 3 pijani zimski dan: misli se na *Saturnalije*, omiljeni rimski blagdan što se uz kockanje, darivanje i neobuzdano slavlje svetkovao od 17. do (obično) 19. prosinca. Marcijalove *ksenije* sastavljene su upravo za takvu priliku, kako bi se saturnalijski pokloni upotpunili i šaljivim natpisima.
 6 slonova kost: *fritillus*, posudica u kojoj bi se kocke promiješale, a zatim istresle na igraću plohu; šesticu s psom: šestica je najveći, a pas najmanji broj na kocki (šest, odnosno jedan); u igri kockama obilježenim na svih šest strana (*tesseræ*) bacale su se po tri kocke: najboljim su se rezultatom smatrale tri šestice, a najslabijim tri jedinice, pa su se i ti rezultati obično nazivali šesticom (*senio*) i psom (*canis*). Vrednovanje je bilo drugačije u bacanju kocaka označenih samo s četiri broja (*tali*).
 7 orah: za kockanje su se koristili i orasi, naročito među djecom.
  2. 1 fina si nosa: oštrouman si i duhovit kritičar
 2 Atlant: mitski Titan koji je po kazni morao na vlastitim plećima ponijeti nebeski svod
 3 Latin: poznati glumac mima, Domicijanov miljenik, i ozloglašeni doušnik
  3. 4 knjižar Trifon: Marcijalov i Kvintilijanov izdavač

4. TAMJAN
Da nam Germanik što kasnije nebeskim zavlada dvorom,
dugo nad svijetom da bdi, Jupitru tamjana daj.
  5. PAPAR
Ždrijev kad dodijeli tebi grmušu voštana mesa,
gojan što batak joj sja, popapri, poznaš li slast!
  6. NAPITAK OD PIRA
Pirov ti šaljem napitak, a medeno vino ti može
slati bogataš. Što? Neće? Pa kupi ga sam!
  7. BOB
Ako ti mahuna blijeda krčka u zemljanu loncu,
lako ćeš odbiti tad poziv za raskošan stoll!
  8. PIR
Proste lonce natrpaj kluzijskim žgancima. Iz njih,
kad si utažio glad, slađan ćeš ispiti mošt.
  9. LEĆA
Primi peluzijski poklon — leću što dolazi s Nila:
skuplji je od nje pir, ali jeftiniji bob.
  10. FINO PŠENIČNO BRAŠNO
Nemaju kraja ni konca vrline i primjene brašna.
Pekar i kuhar se njim koriste skoro za sve!
  11. JEČAM
Tvoj će uskratiti mazgar nijemim stvorenjima ječam:
tebi ga ne šaljem ja: to je za krčmara dar!
  12. ŽITO
Trista vagana uzmi od ljetine s libijskih njiva
da ti ne usahne tlo prigradskog posjeda tvog.
-
4. **Germanik:** jedan od počasnih nadimaka Tita Flavija Domicijana, rimskog cara od 81. do 96. godine
  6. **Pirov napitak:** u izvorniku *alica*, kaša koja se pravila od pira (vrste pšenice), omiljena hrana siromašnijih Rimljana; iz činjenice da je Marcijal uspoređuje sa zaslađenim vinom izvodi se zaključak kako se preradom pira dobivao i napitak istoga imena.
  8. **kluzijskim žgancima:** Kluzij je grad u Etruriji (danas Chiusi), poznat po uzgoju pira; *puls*, prosto jelo slično našim žgancima pripremalo se najčešće od pira, ali i od drugih žitarica.
  9. **Peluzij** je grad u Egiptu, odakle su Rimljani uvozili leću.
  11. **Mazgar** će ječam što ga je dobio za mazge jeftino preprodati krčmaru, a ovaj ga, opet, servirati svojim gostima.
  12. Predložene su dvije interpretacije ovog epigrama. Moguće je da se vjerovalo kako se variranjem sjemena tlo manje iscrpljuje, te da je ovdje, zapravo, riječ o kupnji sjemena; vjerojatnije je, međutim, da se naprosto hoće reći kako se valja namiriti kupljenim žitom, a njivu ostaviti da leži na ugaru i oporavi se.

13. **BLITVA**
Često posegnut će kuhar za vinom i paprom da blitvi
— hrani za radnički stol — bljutavi popravi tek.
14. **SALATA**
Reci mi, zašto salata započinje objede naše?
Uvijek su čuvali nju djedovi naši za kraj!
15. **BEZDIMNA DRVA**
Seljače, ako kraj Nomenta svoje obrađuješ polje,
moj ne zaboravi prag: drva donesi mi snop!
16. **REPA**
Repu ti darujem ovu što zimska godi joj studen:
Romul na nebu svom nerijetko sladi se njom.
17. **SNOP KUPUSOVIH MLADICA**
Da ti se stabljike bijele ne ogade, vodi pridodaj
sode: zelen će tad postati kupusov list.
18. **REZANI VLAŠAC**
Ako si tarenskog vlašca jeo što teškog je vonja,
pazi da poljubac svoj stisnutih usana daš!
19. **PORILUK**
Izvrstan poriluk šalje Aricija gajeva puna:
snježnu stabljiku, gle, zelena natkriva vlas.
20. **KORABA**
Zemlja amiternska nju u plodnome uzgaja vrtu.
Nursijski okrugli plod zalogaj manje je skup.
21. **DIVLJE ŠPAROGE**
Sočna šparoga raste u močvarnom ravenskom kraju;
divlje šparoge têk slastan je kao i njen.

14. Premještanje salate s kraja objeda na njegov početak zbilo se tek u 1. st.
15. Riječ je, vjerojatno, o drvima koja su bila toliko suha da pri sagorijevanju gotovo i nije bilo dima; **Noment** je gradić sjeveroistočno od Rima blizu kojega je Marcijal imao nevelik posjed.
16. Jednostavni se Romul, iako bog, i na nebu hrani istom onom seljačkom hranom kakvu je jeo za života.
17. **Aricija** je grad jugoistočno od Rima, kraj kojega se nalazio čuveni Dijanin gaj. Prema Pliniju, poriluk što se uzgajao u Ostiji i Ariciji zaostajao je samo za egipatskim.
18. **Tarent**: grad u južnoj Italiji, danas Taranto
20. **zemlja amiternska**: **Amiterno**, danas Vittorino kod L'Aquile i **Nursija**, danas Norcia, sabinski su gradovi. Amiternska koraba bila je na najvećoj cijeni, a druga po kvaliteti bila je nursijska.

22. **GROŽĐE S TVRDOM OPNOM**
Grozd sam neprimjeren čaši, Baku od koristi nisam.
No kad me ne piješ, tad nektaru nalik sam ja!
23. **HIJSKA SMOKVA**
Hijska je smokva slična staromu setinskom vinu:
trpkost i obilan sok njezin nam daruje plod.
24. **DUNJE**
Ako ti ponude dunje u atičkom močene među,
»Ovaj je medeni plod«, reći ćeš, »izvrсна stvar!«
25. **ČEŠERI PINIJE**
Mi smo Kibelino voće: putniče, podalje drž' se,
naš da ne pričini pad tjemenu tvojemu boli!
26. **OSKORUŠE**
Oskoruše smo mi i premecka stežemo crijeva.
Svome dječaku nas daj: za nj smo prikladniji dar!
27. **SLASTICA OD SUŠENIH DATULJA**
Zlatne su datulje poklon što prvoga siječnja se dijeli:
ipak, njihov je plod samo sirotinjski dar.
28. **POSUDA SIRIJSKIH SMOKVICA**
Sirijske smokvice tebi u tuljcu došle su skrite:
da im je krupniji plod, smokvama zvao bih njih.
29. **POSUDA ŠLJIVA IZ DAMASKA**
Šljive je te u tuđini starost naborala. Uzmi:
trбуhu često su spas teret kad sapne ga tvrd!
30. **SIR IZ LUNE**
Sir će posluži tvojој tisuću obroka dati
ako je na njemu znak — Lune etruščanske žig.
31. **VESTINSKI SIR**
Želiš li prigristi što god za doručak bezmesan, skroman,
evo ti grumena tog: vestinskog stada je dar.
22. Od toga se grožđa ne pravi vino, ali je zato izvrsno za jelo.
23. **Hij** je otok pred maloazijskom obalom, poznat po plodnosti tla i blagostanju svojih stanovnika; hijska se smokva izuzetno cijenila.
25. **Kibelino voće**: kad joj se iznevjerio, Kibelin je ljubimac Atid okrutno kažnjen i napokon pretvoren u piniју; otada je piniја posvećena toј maloazijskoј božici.
26. **premecka stežemo crijeva**: oskoruše pomažu protiv proljeva.
27. Pozlaćene su datulje prvoga siječnja klijenti darivali svojim patronima.
30. **Luna** je etruščanski grad poznat po proizvodnji sira golemih dimenzija.
31. **Vestinskog stada**: Vestinci su narod u srednjoj Italiji.

32. **DIMLJENI SIR**
Nije za sireve dobar ma koji dim ili vatra.
Samo velabarski dim daje nam ukusan sir!
33. **TREBULSKI SIREVI**
Trebula nama je mati. Užitek pružamo dvostruk:
plamen kroti nas blag, ali i vodena kap.
34. **LUK**
Kad ti je starica žena, a udovi nemoćno leže,
slabo ti koristi luk — jedino otklanja glad.
35. **LUKANSKE KOBASICE**
Lukanska ja sam kobasica, kćerka picenske svinje:
žgancima nalik na snijeg ukras sam prikladan ja.
36. **KOVČEŽIĆ MASLINA**
Evo ti maslina stiže od picenskih oteta preša:
gozba započinje njom, uz nju i gozbi je kraj.
37. **LIMUN**
Bit će da ovo je voće iz krošanja korkirkog vrta,
ili je njegov plod masilski čuvao zmaj.
38. **GUSTO KOZJE MLIJEKO**
Jarad još nemoćnih nogu prvog je majčinog mlijeka
lišio pastir, a ja tebi ga dajem na dar.
39. **JARE**
Drsko živinče nek plati što kvar je nanijelo lozi:
Bakhu je — ne jako još — težak počinilo grijeh!
40. **JAJA**
Žut kao šafran, žumanjak u bijelom valu se kupa:
jaja nek začini ta hesperske lokarde sok.
32. **Velabro** je rimska četvrt poznata osobito po uljarima i sirarima koji su tamo nudili svoju robu.
33. Tri italska grada nose ime **Trebula** i nije moguće utvrditi o kojem je od njih ovdje riječ.
35. **Lukanska kobasica** popularna je vrsta kobasice kakva se pravila u Lukaniji (donja Italija); **Picen** je kraj u istočnoj Italiji, oko današnje Ancone, na glasu zbog proizvodnje vrlo kvalitetnoga ulja.
36. v. bilj. uz 35
37. **iz krošanja korkirkog vrta**: iz prekrasnih vrtova kralja Alkinoja; **masilski zmaj**: zmaj koji je čuvao zlatne jabuke Hesperida; Masilci su afričko pleme: u poetskoj upotrebi **masilski** zamjenjuje **afrički**.
38. **gusto kozje mlijeko**: u izvorniku *colustrum*, prvo kozje mlijeko koje se uzima odmah pošto je mladunčad došla na svijet, a gusto je i vrlo hranjivo
40. **hesperske lokarde sok**: *garum*, pikantni riblji umak, omiljena, ali i skupa rimska poslastica koja se koristila kao dodatak različitim jelima; **hesperska lokarda** je španjolska lokarda

41. ODOJAK
Trome majke gojenca tovljena jedino mlijekom
meni bogataš nek dâ — veprom nek sladi se sam!
42. NAROVI I ŽIŽULE
Nisu s libijskih grana nar i žižule ove:
to što ti poklanjam ja nomentskog stabla je plod.
43. ISTO
Domaći nar i žižule, eto, s prigradskih grana
dolaze tebi na dar. Što će ti libijski plod?
44. SVINJSKO VIME
Vime je prepuno, sise bubre od živoga mlijeka:
zar bi mu rekao tko da je za gostinjski stol?
45. PILIĆI
Nemam libijskih ptica, ne mogu ti dati fazane:
dajem ti umjesto njih dvorišnu perad na dar.
46. RANE BRESKVE
Jeftine mogle smo biti breskve na materi grani:
sada, uz mačehin skut, vrlo dragocjen smo plod!
47. PICENSKO PECIVO
Picensko pecivo tako u bijelom nektaru buja
kao kad spužva sva nabubri gaseći žed.
48. PEČURKE
Lako je srebro i zlato darivati, vunen ogrtač,
togu; teška je stvar pečurke slati na dar!
49. GRMUŠE
Zna se da me uz smokvu goji i slađano grožđe:
zašto mi ime tad nije poklonio grozd?
50. TARTUFI
Hraniteljicu zemlju nježno nam probija tjeme.
Poslije pečurke, mi najbolji njezin smo plod!
42. **žižula** ili čičimak (*Zizyphus jujuba* ili *Zizyphus vulgaris*) vrsta je južnoga voća, s crvenožučkastim plodom sličnim maslini; većina autora, međutim, smatra da je posrijedi druga orijentalna biljka, neka vrsta gloga (*Crataegus azarolus*); u nedostatku prihvatljiva domaćeg naziva ostavljam u prijevodu **žižulu** kojoj je, čini se, bilo nalik; **nomentskog stabla je plod**: tj. potječe s Marcijalova imanja.
43. v. bilj. uz 42
44. **Svinjsko vime** bilo je u starom Rimu tražena, ali i vrlo skupa poslastica.
46. **uz mačehin skut**: mladica breskve nakalemljena je na stablo marelice — marelica je, dakle, breskvi mačeha.
47. v. bilj. uz 35; u **bijelom nektaru**: u mlijeku zaslađenom medom
49. **grmuše**: u izvorniku *ficedulae*, što se etimološki povezuje s *ficus*, smokva

51. **DEKURIJA DROZDOVA**
Vijenac od ruža ispleten ili od bogata narda
tebi je možda drag — ja sam za drozdova spleť!
52. **PATKE**
Patka nek služi se cijela, no samo su vrat joj i prsa
ukusni. Ostalo sve kuhar nek zadrži tvoj!
53. **GRLICE**
Kada mi grlicu gojnu iznesu — zbogom, salato!
S tobom nek ide i puž! Čemu da pokvarim tek?
54. **ŠUNKA**
Da mi je šunka ceretanska ili iz menapskog kraja!
A sladakusan stvor prednji nek proždire but!
55. **LOPATICICA**
Posve je svjež, požuri, drugove zovi na gozbu
Lopatični mi but ne treba ako je star.
56. **MATERNICA**
Maternica te možda od mlade prasice vabi?
Ako i bređa je k tom, potpun užitak je moj!
57. **KOLOKAZIJA**
Smij se nilskomu zelju i njegovu žilavu vlaknu
drsku izvlačeći nit rukom i zubima svim!
58. **GUŠČJA JETRA**
Gledaj nabubrela jetra: od velike guske su veća!
Zadivljen kliknut ćeš: »Gle! Gdje li je naraslo to?«
59. **PUHOVI**
Prespavam čitavu zimu i u to sam godišnje doba
najdeblji, premda je san jedini zalogaj moj!
60. **KUNIĆI**
Kunić iskopa rupu i svojem se raduje stanu:
neprijatelju je on tajni pokazao put!
53. Salata i puževi jeli su se kao predjelo.
54. Ceretanci su iberski narod koji je nastavao Pireneje; tamošnja je šunka, navodno, još i danas na glasu. Menapljani su narod u belgijskoj Galiji, također poznat po izvršnoj šunki.
56. Svinjska se maternica smatrala još ukusnijom delikatesom od svinjskoga vimena.
57. **kolokazija**: egipatska biljka jestiva korijena, iz porodice kozlaca (*Colocasia antiquorum* ili *Arum colocasia*), zminac
60. **tajni pokazao put**: *cuniculus* (kunić) ujedno je i naziv za podzemni tunel, osobito onaj koji se upotrebljavao u ratne svrhe.

61. **LJEŠTARKA**
Od svekolikog ptičjeg mesa baš, vele,
u lještarke je ponajbolji têk jonske.
62. **ŠOPANE KOKOŠI**
Kokoš se lako tovi kad daješ joj slatkoga brašna.
Tovi je, bogme, i mrak. Žderonja snaći se zna!
63. **KOPUNI**
Kokotu, da ne omršavi odviše trošeći muškost,
mošnje je odnio nož. Pijetao bit će mi Gal!
64. **ISTO**
Svojem se jalovom mužu uzalud podaje kokoš.
Majci Kibeli je taj trebao pripasti ptić!
65. **JAREBICE**
Malokad ova se ptica na auzonskoj trpezi služi:
često u ribnjaku svom igrom oponašaš nju.
66. **GOLUBIĆI**
Nemoj golubice nježne svetogrdnim raniti zubom
ako za obred svet Knidanke Venere znaš!
67. **GOLUBI GRIVNJAŠI**
Golub što grivnom se diči uspavljuje muškost i tupi:
pticu nek ne jede tu onaj tko smjera na blud!
68. **ZLATNA VUGA**
Zlatnu namamit ćeš vugu trskom i mrežom u doba
dok još nezreo sok mladahan nadimlje grozd.
61. Stih epigrama je holijamb.
63. **Pijetao bit će mi Gal**: posrijedi je igra riječima: *gallus* je pijetao, a *Gallus* (Gal) eunuh, Kibelin svećenik.
64. v. bilj. uz 63
65. **Auzonska je trpeza** italska trpeza (Auzonija, donja Italija, u poetskoj upotrebi označava čitavu Italiju); **igrom oponašaš nju**: smisao nije sasvim jasan; vjerojatno je riječ o kakvoj kupačkoj igri ili načinu ronjenja.
66. Golub je bio posvećen Veneri; u maloazijskom Knidu Afroditin se kult osobito njegovao pa je često nazivaju Knidankom.
68. Nije posve jasno o kojoj je ptici riječ; izvjesno je tek da je bila žute boje; **ok još nezreo sok**: tj. dok grožde još nije dozrelo.

69. PANONSKE PTICE
 Premda nam panonske ptice iz Umbrije ne stižu nikad,
 Pudent radije njih šalje patronu na dar.
70. PAUNI
 Iako uvijek se diviš kad raširi biserna krila,
 bešćutno daješ ga ti okrutnom kuharu svom?
71. PLAMENCI
 Crveno perje ime mi daje, no sladokuscu
 jezik je ukusan moj. Još da i brbljati zna?
72. FAZANI
 Prvi sam put dovezen na ladi Argu, a prije
 Fazida bila je sve što sam poznavao ja.
73. BISERKE
 Premda se gusaka rimskih najeo Hanibal, nikad
 sirov ne okusi stvor biserke s vlastita tla!
74. GUSKE
 Ptica je spasila ova tarpejski hram Gromovnika.
 Čudiš se? Nije ga još bio sagradio bog.
75. ŽDRALOVI
 Red će se razbiti skladan i slovo će letjeti krnje
 ako se ukloni tek jedan Palamedov ptić.
76. ŠLJUKICE
 Pa zar je važno što nisam jarebica? Okus je isti.
 Ona je skuplji plijen — zato je slađi joj tēk.
77. LABUDOVI
 Slatku začinja pjesmu malaksalim jezikom labud:
 samomu sebi pred smrt žaloban izvija pjev.

69. **panonske ptice:** u izvorniku *cattae*, ptice koje ne možemo identificirati; Aulo Pudent, Marcijalov prijatelj koji je kao centurion služio u Panoniji, donio ih je, vjerojatno, odanle kako bi ih uzgajao na svom umbrijskom imanju.
71. **još da i brbljati zna:** smisao epigrama nije moguće dokraja odgonetnuti; možda se hoće reći da bi jelo bilo još slasnije kad bi se radilo o ptici koja govori (ili o ptici pjevici); nije pretjerano pomišljati i na kakvu opscenu aluziju.
72. **Fazida:** grčka kolonija u Kolhidi, domovina fazana što su ih u Grčku, navodno, prvi donijeli Argonauti
73. **biserke:** u izvorniku *Numidicae*, ptice iz Numidije (današnji istočni Alžir)
74. Da je Domicijan utvrdio Jupiterov hram na Kapitolu još u vrijeme galske opsade (390. pr. n. e.; car ga je obnovio 82. godine), ne bi mu bila potrebna pomoć legendarnih gusaka; **tarpejski hram:** Kapitol se nazivao i Tarpejskim brijegom (*Tarpeius mons*).
75. **Palamedov ptić:** junaku Palamedu pripisuje se izum grčkog alfabeta; ždralovi lete u obliku slova V, odnosno grčkoga Y.

78. **PORIFIRIONI**
Tako se slična ptica po velikom Gigantu zove?
Pod tim je imenom još vozač u »zelenih« znan.
79. **ŽIVI BARBUNI**
Barbun, u vodi donesen, još diše, no tromijim biva,
sustaje. Mora mu daj: opet će postati jak!
80. **MURINE**
Murina snažna što pliva dubinama sicilskog mora
ne može natrag na dno sunce kad sprži joj bok.
81. **OBLIŠI**
Premda obliša nosi širok tanjur,
obliš širi je ipak od tanjura!
82. **OŠTRIGE**
Pijana upravo stigoh od lukrinske vode kraj Baja.
O da mi gurmansku žed plemenit ugasi sos!
83. **ŠKAMPI**
Lir nas obožava modri kog šuma Marikina čuva.
Škampi smo: golem nas broj tamošnji pribavlja kraj!
84. **PAPIGAČA**
Ovoj papigači koja s pučine ožiljke nosi
utroba dobra je tek: okus je ostalog prost.
85. **KAVAL**
Na aleksandrijskoj tržnici prvoga razgrabe tebe:
nilskom si gurmanu ti, kavale, vrhunska slast!
86. **MORSKI JEŽEVI**
Možda i ranjava prste bodljikavim oklopom svojim:
skini mu pokrov, i jež odmah će postati mek!
87. **VOLCI**
Krvlju natapaš našom plašteve, prijetvorni stvore:
nije ti dosta ni to — još smo i zalogaj tvoj!
78. *Porphyrio* je sitna, crvena ptica duga vrata i nogu koju je nemoguće precizno identificirati; isto ime nosi jedan od mitskih Giganata, a i vozač »stranke zelenih« za koju je — na trkama četveroprega — navijao Domicijan.
81. Stih epigrama je falečki jedanaesterac.
82. **Baje** su primorsko mjesto u Kampaniji, čuveno odmaralište Rimljana; u blizini se nalazilo **Lukrinsko jezero**.
83. **Lir**: rijeka između Lacija i Kampanije, danas Garigliano; **Marika** je nimfa čiji se gaj nalazio u blizini.
86. Od volka (*murex*) proizvodila se grimizna boja.

88. **GLAVOČI**
Zna se: na venetskoj gozbi, pa makar i raskošna bila,
glavoč prva je stvar koju iznesu na stoll!
89. **LUBIN**
Lubin, mek poput vune, timavskom prkosi ušču:
njega i morska sol hrani i neslani val.
90. **KOMARČA**
Ne zaslužuje svaka komarča hvalu i cijenu:
Lukrinske školjke sok mora othraniti nju!
91. **JESETRA**
Na palatinsku trpezu jesetru poslati valja:
rijedak povećat će dar gozbe ambrozijske draž!
92. **ZEČEVI**
Prema mojemu sudu, od svih je pernatih zvjerk
najslađi zalogaj drozd: od četvoronožnih — zec.
93. **VEPAR**
Ono čekinjavo zvijere što pade od etolskog koplja —
strah za Diomedov kraj — takav je imalo lik!
94. **KOŠUTE**
Vepra se boje zbog kljova, jelena roгови brane;
nemoćne košute, mi — što li smo drugo do plijen?
95. **JEDNOROG**
Vrijedan je jutarnji ulov zvjericima divlji jednorog.
O, koliki su psi smrću mi platili za nj!
96. **JELEN**
Je li, Kipàrise, ovo zvjerk a s ulara tvoga,
ili je jelen taj, Silvijo, šticiènik tvoj?

88. **na venetskoj gozbi:** Veneti su narod u gornjoj Italiji.
89. **Timav:** rijeka u sjevernoj Italiji, danas Timavo
90. **lukrinske školjke sok:** v. bilj. uz 82
91. **na palatinsku trpezu:** na carsku trpezu
93. **Aluzija se odnosi na kalidonskog vepra; Diomedov kraj:** etolski kraj.
95. **jednorog:** u izvorniku *oryx*, vrsta gazele ili antilope koja je, navodno, imala samo jedan rog
96. **Kiparis** je bio prekrasan dječak, Apolonov ljubimac; kada je nehotice ubio svog jelena-miljenika, neutješan, pretvorio se u čempres; **Silvija** je kći Tira (Tireja), glavnoga pastira kralja Latina; pripitomljenog jelena za kojega se s mnogo ljubavi brinula ubio je Enejin sin Askanije i time izazvao rat između Trojanaca i Latinaca (usp. *Eneida*, 7, 483 i d.).

97. **MLADUNČE DIVLJEGA MAGARCA**
Dok je magare mlado i majčinim dojeno mlijekom,
oslicem zovu ga svi: imenu kratak je vijek! —
98. **SRNA**
Srnu kad ugledaš dok se na vrhu litice klati,
jedina nada je pad — ona ti prezire pse!
99. **GAZELA**
Sinčiću dat ćeš gazelu da mu mezimicom bude:
vitlanjem toge joj puk nerijetko dosudi spas.
100. **DIVLJI MAGARAC**
Evo magarca divljeg — krasan je! Prestati valja
s hajkom na indijski zub: stoga umirite skut!
101. **ULJE IZ VENAFA**
Sok je bobice ovo iz kampanskoga Venafra:
tvoja mirišljiva mast njenu sadržava kap!
102. **SAVEZNIČKI RIBLJI UMAK**
Primi otmjeni umak od prve skušine krvi
spravljen dok zadnji je dah hvatala — vrlo je skup!
103. **AMFORA RIBLJE SALAMURE**
Kći sam antipolske tune, priznajem: da mi je mati
skuša, ne bi me tad poslali tebi na dar.

97. **oslicem**: u izvorniku *lalisio*, mladunče divljega magarca za koje u nas ne postoji poseban naziv; njegovo je meso, navodno, bilo vrlo ukusno.
98. **prezire pse**: lovac se jedino može nadati da će srna pasti s nedohvatne litice; lajanje pasa neće je prestrašiti i natjerati u bijeg, što bi je učinilo lakim plijenom.
99. **vitlanjem toge**: na taj je način publika mogla zatražiti milost za životinju koja se nalazila u areni.
100. **indijski zub**: indijski slon; **umirite skut**: lov na slona prestaje, a u arenu dolazi divlji magarac; publika stoga može prestati mahati togom i tražiti da se slon poštedi (v. bilj. uz 99; ili, eventualno, da se lov nastavi) — na redu je nova zabava.
101. **bobice**: masline; **Venafro** je drevan samnitski grad, glasovit po proizvodnji maslinova ulja.
102. **saveznički riblji umak**: tzv. *garum sociorum* koji se proizvodio u Hispaniji (Nova Kartaga) smatrao se najcjenjenijim ribljim umakom; ime je dobio vjerojatno po tome što su ga nekoć rimski politički saveznici slali u Rim.
103. **Antipol** je grad u Galiji, danas Antibes; **tebi na dar**: da je posrijedi umak od skuše (*garum*) ne bi ga poklonili adresatu, već kakvu bogatašu; teško je reći u čemu se sastojala razlika između tih dvaju ribljih umaka, no *garum* se cijenio daleko više nego *muria* (ovdje: *salamura*) kojom su se najčešće morali zadovoljiti siromašniji građani.

104. **ATIČKI MED**
Pčela što Tezejev Himet pustoši šalje ti ovaj
plemenit nektar na dar — šuma Paládinih med.
105. **SICILSKO SAĆE**
Kada sicilsko saće s brežuljaka središnje Hible
daruješ, slobodno tad Atikom zovi mu dom!
106. **VINO OD GROŽĐICA**
Knoška me za tebe berba na minojskoj donijela Kreti:
za siromašan svijet mednoga vina sam kap!
107. **VINO ZAČINJENO SMOLOM**
Ovo smolasto vino vinorodna šalje Vijena.
Ne sumnjaj u to ni tren! Romulov to mi je dar!
108. **MEDNO VINO**
Nektaru sličan falernac zamućuješ, atički mede!
Ovu bi morao kap Ganimed miješati sam!
109. **ALBANAC**
Vinograd s Julskoga brijega smješten na padini ljupkoj
ovaj šalje ti rod, carskoga podruma dar!
110. **SURENTANAC**
Surentsko vino ćeš piti? Zaboravi muru i zlato!
Domaće čaše će on tebi pokloniti sam!
111. **FALERNAC**
Iz sinueških preša masička stigla su vina.
Pitaš za godinu, dob? Nisu ih brojili još!
104. **Himet:** planina u blizini Atene; tamošnji je med bio na izuzetno visokoj cijeni; **Paladine šume** su atičke šume.
105. **Hibla** je planina na Siciliji, poznata po ukusnom medu.
107. **Vijena:** grad u Narbonskoj Galiji, danas Vienne; **Romul:** najvjerojatnije neki Marcijalov znanac iz Vijene, no moguće je da je riječ o vinu koje samo imitira vijensko, a zapravo dolazi iz Rima (Romulova grada).
108. **falernac:** v. bilj. uz 111; vino zaslađeno medom (*mulsum*) bilo je omiljen rimski napitak; za njegovu pripravu uzimala su se najbolja vina, poput falernskog ili masičkog, i najbolji, atički med; **Ganimed:** prekrasan dječak, sin dardanskoga kralja Trosa. Privučen ljepotom, Zeus se pretvorio u orla i ugrabio ga; otada Ganimed na Olimpu bogovima nalijeva vino.
109. **Julski brijeg:** Albanski brijeg (*Mons Albanus*), brdo u Laciju, danas Monte Cavo); Marcijal ga zove julskim prema Enejinu sinu Julu (Askaniju) koji je utemeljio Albu Longu.
110. **domaće čaše:** Surent je grad u Kampaniji (danas Sorrento) poznat, osim po ne odveć jakom vinu, i po keramici.
111. **Falernac:** najčuvenije rimsko vino; vinogradi su se nalazili na Falernskom polju na sjeveru Kampanije; u blizini je bilo i brdo Masik, također poznato po vinu: falernsko i masičko vino ovdje se ne razlikuju; **iz sinueških preša:** Sinuesa je mjesto u Kampaniji u blizini falernskih i masičkih vinograda.

112. **SECIJANAC**
Secija što sa strmine pomptinska promatra polja
šalje, taj nevelik grad, krčage drevne na dar.
113. **FUNDANAC**
Rodna je jesen Opimija donijela ovaj Fundanac.
Konzul je tiještio mošt! On ga je pio i sam.
114. **TRIFOLIJSKO VINO**
Ja, trifolijsko vino, prvoklasno, doduše, nisam,
no među vinima svim sedma po redu sam kap!
115. **CEKUPSKO VINO**
U Amikli kod Funda zori plemeniti cekub:
tu, sred močvarna tla, loze zeleni se trs.
116. **SIGNIJAC**
Pit ćeš signijac što proljev zaustavlja? Odveć da ne bi
zatvor bio ti jak, mjere nek ima ti žed!
117. **MAMERTANAC**
Ako ti vrč mamertanca nestorske starosti daju,
krsti ga slobodno sam: ime je nevažna stvar!
118. **TARAKONAC**
Samo pred kampanskim Bakhom Taràkon uzmaknuti mora:
s njegovim vinom se dâ etruski mjeriti vrč!
119. **NOMENTANAC**
Moja ti nomenska berba poklanja ovoga Bakha.
Ako te voli Kvint, boljim ćeš gasiti žed!
112. **Secija**: drevni grad u Laciju (danas Sezza) gdje se pravilo odlično vino; **pomptinska polja**: Pomptinske močvare u blizini Secije
113. **Fundi** su primorski grad u Laciju, danas Fondi; **Jesen Opimija**: legendarna berba u jesen godine 121. pr.n.e — za konzulovanja Lucija Opimija — bila je tako dobra da su to vinsko godište još i u Marcijalovo doba hvalili kao nedostižno.
114. **Trifolij** je brdo u Kampaniji, u blizini današnjega Napulja.
115. **Amikla** je grad u Laciju nedaleko Funda (v. bilj. uz 113); **cekub** je čuveno vino nazvano prema Cekubu, močvarnom području blizu Amikle odakle je dolazilo.
116. **Signija** je stari grad u Laciju; tamošnje se vino cijeno manje kao vrsno piće (iako mu se kvaliteta, navodno, s godinama popravljala), a više zbog ljekovita svojstva koje spominje Marcijal.
117. **mamertinac**: vino iz Mesane (Mesene), današnje Messine; Mamertincima su se nazivali umbrijski najamnici sirakuškog tiranina Agatokla koji su poslije njegove smrti 289. pr.n.e. zauzeli Mesanu i zagospodarili okolnim područjem.
118. **Tarakon**: grad u Hispaniji, danas Tarragona; **pred kampanskim Bakhom**: pred kampanskim vinima
119. v. bilj. uz 15; **Kvint** je Kvint Ovidije, Marcijalov prijatelj i susjed u Nomentu.

120. SPOLETANAC
Odstajalih ćeš vina što spoletski krčag ih čuva
radije popiti kap negoli falernski mošt.
121. PELIGNAC
Mutno marsičko vino pelignijski šalju seljaci:
oslobođenik nek tvoj krijepi se njime — ti ne!
122. OCAT
Nemoj smatrati jeftinom amforu nilskoga octa!
Vinski dok bila je vrč, manje je stajala još.
123. MASILIJANAC
Kada stotinu građana zakuskom namiriš svojom,
dimnu masilsku kap tada iznesi na stol.
124. CERANAC
Nepot kad služi ceranca, mislit ćeš da je setinac.
Ne služi gomilu njim: s trojicom pije ga tek!
125. TARENTANAC
Tebi nek Aulon, glasovit po vinu, a bogat i vunom
runo dragocjeno dâ — vino izabirem ja!
126. POMAST
Ne daj da baštinik tvoj nasljeđuje vino i pomast:
novce nek nosi, a to troši i uživaj sam!
127. VIJENCI RUŽA
Vijenac ranoranke ruže, Cezare, daje ti zima:
negdašnji proljeća cvijet sada je postao tvoj.

Prevela Marina Bricko

120. **Spolet** ili **Spolecij** je grad u Umbriji, danas **Spoleto**; **falernski mošt**: stari spoletanac bolji je od još mladog falernskog vina
121. **Pelignjani** su narod u srednjoj Italiji, potomci Sabinjana; **Marsi** su narod u Laciju, u savezničkom ratu najžešći neprijatelji Rimljana; marsičko je vino ovdje, očito, isto što i pelignijsko, koje je bilo na prilično lošem glasu.
122. Vino od kojega je ocat načinjen bilo je još jeftinije; egipatski ocat bio je na visokoj cijeni.
123. **Masilija** je lučki grad u Narbonskoj Galiji, danas Marseille.
124. **Cer** (**Cerit**, **Ceret**) drevni je grad u Etruriji, danas Cerveteri.
125. **Aulon**: dolina (i brdo) u Kalabriji
127. **Cezar** je car Domicijan.